

Libris

RO

Respect pentru oameni și cărți

Georgios Mantzaridis

STRĂINUL
ROADELE LINIȘTIRII

traducere

Preot Prof. Constantin Coman

Editura Bizantină

CUPRINS

- Cuvânt înainte la ediția
în limba română 5
- Prefață 10
- Introducere 13
- Isihasm și Teologie 17
- Icoane și minuni 35
- Sfântul Grigorie Palama
și familia lui 52
- Premisele comuniunii sacramentale
după Sfântul Grigorie Palama 63
- Acrivie și iconomie după
Sfântul Cosma Etolianul 74
- Gheron Iosif - Isihastul temerar 88
- Bătrânul Sofronie,
teologul atotcuprinderii 104
- Cuviosul Paisie și omul universal 114
- Bătrânul Efrem Katunakiotul 126
- Străinul 139

CAPITOLUL I ISIHASM ȘI TEOLOGIE

Isihasmul nu constituie un simplu curent teologic sau un sistem bisericesc, ci constituie un fenomen care se ridică deasupra feluritelor curente și sisteme. Mai mult, isihasmul nu se rezumă la o perioadă anume a istoriei monahismului, precum cea a secolului al XIV-lea, când monahul cărturar Varlaam Calavritul s-a întors împotriva monahilor aghioriți și a declanșat cunoscuta dispută isihastă. Isihasmul înseamnă cultivarea liniștirii care caracterizează dintotdeauna monahismul ortodox. Ce este însă această liniștire și care este conținutul ei?

Liniștirea, în înțelesul ei curent, se identifică în general cu nemișcarea, în antiteză cu mișcarea, sau este considerată identică cu odihna, în contradicție cu lucrarea sau cu îndeletnicirea. Liniștirea este concepută, adică, ca o stare exterioară și în primul rând trupească, fără vreun conținut special duhovnicesc sau vreo legătură directă cu viața lăuntrică a omului. Coincide cu ceea ce Părinții numesc nelucrare.

În tradiția ortodoxă însă liniștirea are un sens foarte diferit. Nu se identifică cu nemișcarea sau cu odihna și nici nu este considerată ca o ocupație convențională sau ca o virtute. Liniștirea este „cea mai înaltă preocupare”⁶ și „cea mai desăvârșită virtute”⁷. Este calea cunoașterii dumnezeirii (theognosia), care culminează cu vederea dumnezeirii (theoria). Celelalte virtuți, „împlinirile prin fapte” ale poruncilor, constituie primul stadiu, dar și premisa necesară, pentru continuarea înaintării spre vederea dumnezeiască.

Într-o referire mai cuprinzătoare pentru tema noastră, marele isihast Cuviosul Simeon Noul Teolog observă: „Toți apostolii și, după aceștia, părinții purtători de Dumnezeu nicăieri nu au socotit liniștirea mai presus decât împlinirea dobândită prin fapte, ci, arătând credința lor prin împlinirea poruncilor, s-au învrednicit de iubirea lui Dumnezeu întru cunoștință și, ca unii care s-au nevoit după rânduială, au primit drept medalie a biruinței cunoașterea lui Dumnezeu cea întru iubire. Și, dorind fierbinte să fie împreună cu El, au ieșit în afara stadionului și a tulburărilor din războaie. Și încă după rânduială nevoindu-se, au fost în afara acestora, fără de grijă și fără amestecare față de cele de jos și întristătoare, luând roadele durerilor”⁸.

⁶ Vezi Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvânt către sine*, 26, 7, P.G. 35, 1237 B.

⁷ Vezi Sfântul Simeon Noul Teolog, *Etice*, 15, 1, Ediția J. Darrouzes, Symeon le Nouveau Theologien, *Traites Theologiques et Ethiques*, Sources Chretiennes, vol. 129, Paris, 1967, p. 444.

⁸ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Etice*, 15, 153-162, op. cit., pp. 454-456.

Niciodată în viața Biserici liniștirea nu a fost considerată mai de preferat decât păzirea poruncilor. Ignorarea poruncilor se află la antipodul liniștirii. Isihastul, din dragoste pentru Dumnezeu, împlinește cu credincioșie poruncile și astfel se învrednicește să-L cunoască pe Dumnezeu. Și din setea care-l stăpânește ca să rămână împreună cu El depășește stadiul tulburărilor și al neliniștii și își interiorizează „focul sfânt” al liniștirii, în care caz „poate și liniștea lui Iisus să o audă”⁹. De aceea, modelul liniștirii și al vieții isihaste în isihasmul ortodox este Maica Domnului care poartă în brațele sale „Focul dumnezeiesc”¹⁰.

Prin păstrarea poruncilor, omul dă mărturie despre dragostea lui pentru Dumnezeu și se apropie de cunoașterea lui Dumnezeu. „Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este cel care Mă iubește; iar cel ce Mă iubește pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta lui”¹¹.

Starea liniștirii minții însă depășește păstrarea poruncilor. În timp ce păstrarea poruncilor, care în tradiția ascetică în general se caracterizează ca „acțiune”, conduce la „contemplare”, liniștirea minții constituie locul înfăptuirii „contemplării” dumnezeiești.

Desigur, înainte de a ajunge omul la stadiul liniștirii minții, este nevoie să se străduiască să-și adune mintea, să o elibereze de împrăstieri și să o îndepărteze de cele

⁹ Sfântul Ignatie al Antiohiei, *Către Efeseni*, 15, 2.

¹⁰ Vezi troparul Maicii Domnului, Mângâietoarea (Paramythia).

¹¹ Ioan 14, 21.

lumești. Astfel, îndepărtarea de cele lumești este pusă în evidență ca fiind cale de curățire ascetică și de înălțare către liniștirea minții. De aceea, Cuviosul Ioan Sinaitul, dascălul isihasmului, stabilește ca primă treaptă a manualului său isihast, *Scara*, lepădarea. Nimeni, scrie, nu va intra încununat în cămara cerească de nuntă, dacă nu va realiza întreita lepădare: lepădarea de lucruri și de oameni, tăierea vocii și lepădarea de slavă deșartă¹².

Trăirea liniștirii are nevoie în aceeași măsură și de o corespunzătoare liniște exterioară. Aceasta nu se dobândește în zgomotul și în tumultul vieții lumești. Mai mult, nu se dobândește în zgomotul și tumultul vieții de astăzi, chiar dacă apar totdeauna excepții luminoase care reușesc lucruri de nereușit. Liniștirea este o stare a sufletului, mai exact a minții. Când mintea omului încetează să se mai răspândească în lucrurile dinafară și să se împrăștie cu simțurile în lume, își revine în sine și prin sine și „urcă spre înțelesul cel despre Dumnezeu.”¹³ Liniștirea se trăiește întâi de toate în pustie. Toți marii isihaști au trecut prin pustie. În ceea ce privește apropierea și cunoașterea lui Dumnezeu, este citat de obicei versetul din psalm, „opriți-vă și cunoașteți că Eu sunt Dumnezeu”¹⁴. Adesea însă versetul acesta se interpretează ca referindu-se la liniștirea exterioară, ca oprire adică. Se consideră aici pur și simplu oprirea din lucru sau liniștirea exterioară. O astfel

¹² Sfântul Ioan Sinaitul, *Scara*, 2, 13, P.G. 88, 657 A.

¹³ Sfântul Vasile cel Mare, *Epistola* 2, 2, P.G. 32, 228 A.

¹⁴ Psalmul 45, 10.

de oprire și o astfel de liniștire nu au un conținut pozitiv și nici nu pot să ofere cunoaștere de Dumnezeu, „căci nu din liniștirea cea dinafară se dă cunoașterea lui Dumnezeu, ci din cunoașterea lui Dumnezeu, mai curând, se dă liniștirea celui care se luptă bine și după rânduială”¹⁵. Cel care abandonează lucrarea, adică părăsește păstrarea poruncilor, fără să se dedice lucrării duhovnicești, rămâne nelucrător la ambele niveluri, în care caz cu siguranță păcătuiește¹⁶.

Cunoașterea de Dumnezeu nu vine ca roadă a liniștirii exterioare, oricât de folositoare ar fi aceasta pentru dobândirea ei. Nici isihasmul nu se limitează la liniștirea exterioară. Liniștirea în isihasmul ortodox nu este teoretică, ci este prin excelență o stare trăită empiric. Presupune păzirea poruncilor și cultivarea virtuților. Când ascetul se maturizează în acest stadiu practic, în „lucrare”, când deja s-a luptat „bine și după rânduială” în arena virtuților, se învrednicește să se îndrepte spre „contemplare”. Iar gustarea dumnezeieștii contemplări este adevărata liniștire, este liniștirea minții.

Prezentând aceste două forme de viață ascetică, Sfântul Grigorie Teologul scrie: „Mai presus fapta sau contemplarea? Vederea este lucrarea celor desăvârșiți, iar fapta a celor mulți. Amândouă însă sunt primite și iubite. Iar tu, pe cea în care te afli, adâncește-o și mai mult”¹⁷.

¹⁵ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Etice*, 15, 135-139, op. cit., p. 454.

¹⁶ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Etice*, 15, 103-106, op. cit., p. 452.

¹⁷ Sfântul Grigorie Teologul, *Etice*, 33, P.G. 37, 928 A.